

ANKARA ÖZEL TEVFİK FİKRET OKULLARI
PSİKOLOJİK DANIŞMA VE REHBERLİK SERVİSİ
Anne-Baba Bilgi Broşürleri

BABA VE ÇOCUK

T. C.
ANKARA VALİLİĞİ
ÖZEL TEVFİK FİKRET İLKÖĞRETİM OKULU
Rehberlik ve Psikolojik Danışma Servisi

BABALARA DAİR...

GİRİŞ

“Baba” kavramının çağrıştırdığı başka birçok kavram vardır. Olumlu olumsuz pek çok olgu, duygu ve kavramla birlikte “baba” sözü de kullanılabilir (devlet baba, mafya babası, baba adam gibi). “Baba” kimi zaman zihinlerde iktidarı, otoriteyi, yasaı kimi zaman da adaleti, özveri ve koruyuculuğu çağrıştırıyor. Siyasetten mizaha pek çok deyimde “baba” vurgusu vardır.

“Baba olma” anne olmadan farklı olarak içgüdüsel-biyolojik yanı pek olmayan, daha dolaylı bir belirlenimdir. “Baba olma” aslında toplumsal, tarihsel bir kurgudur, kültürel bir inşa sürecidir. Başka bir deyişle baba olma, toplumdaki topluma, zamandan zamana değişen, farklı algılanabilen bir roldür.

Günümüzde babaların rolleri hızla değişse de, babalar çocukların bakımında ve eğitiminde daha fazla rol almaya başlasalar da aslında hala, toplumsal cinsiyet rollerinin etkili olduğu ve çocuk bakımı ve eğitiminin annelerin (kadınların) işi olarak kabul edildiği görülmektedir. Çocuk gelişimi, eğitimi ile ilgili literatüre bakıldığında bu durum açıkça görülebilir. Annelerle ilgili birçok araştırma varken babalara yönelik araştırmalar son derece sınırlıdır. Oysa babaların çocuklar üzerinde ne büyük bir etkisinin olduğunu yapılan son araştırmalar göstermektedir.

Bir bebek doğduğunda aslında bir “anne” ve bir “baba” da doğar. Bebek daha anne karnındayken başlayan ilişki, kadını ve erkeği yeni bir rolle tanıştır ve bu rol pek çok sorumluluğu beraberinde getirir. Annenin duyguları, yapması ve yapmaması gerekenler ile bunların sonuçları, çocuğu ve anneyi nasıl etkileyeceği üzerine çok şey yazılır, çizilir, tartışılır. Anne ile ilgili yapılan araştırmalar, konuşulanlar, tartışılanlar anneyi çocuğun bakımı ve eğitimi konusunda rahatlatır ve annelik etme konusunda ona destek sağlar. Ancak babaların duyguları, düşünceleri, çocuğun eğitiminde nerede oldukları, çocuklarıyla ilişkilerinde nelere dikkat etmeleri gerektiği pek konuşulmaz, yazılmaz. Çünkü babalık görevi kültürle belirlenir, onun dışına pek çıkmaz.

Babalarla ilgili daha pek çok araştırma yapılmasına gereksinim vardır. Aynı zamanda toplumsal değişimlere koşut olarak yeniden kurgulanması için “baba olma”, “baba” kavramı üzerine felsefi, edebi metinlere de gereksinim vardır. Böylece babalara da “Baba olma” rolüne dair farklı kapılar açılabilir, kültürün ve toplumun var olan baskısı kırılabilir.

Bu yazıda hem “baba” kavramına bir giriş yapmak hem de baba çocuk ilişkisinde babanın önemli rolünün altı çizilmek istenmiştir.

1. TOPLUMSAL VE TARİHSEL BİR KAVRAM OLARAK BABA KAVRAMI

Toplumsal işbölümü ve ataerkil aile yapısının etkisi ile tarihsel olarak birçok kültürde babalar çocuk bakımında ve eğitiminde aktif rol almamışlardır. Babanın rolü, şimdiye dek daha çok geleneksel kalıplar içinde kalmış, toplumsal cinsiyet rollerine uygun olarak baba, ailenin geçimini sağlayan, disiplin uygulayan ve zaman zaman oyun oynayan kişi rolünü üstlenmiştir. Ancak günümüzde toplumsal ve bilimsel gelişmelerin de etkisiyle aile yapılarıyla birlikte baba rolü de değişmektedir.

Feodal toplumlarda, patriarkal aile düzeninde çocuklar, babalarına vesayet bağı ile bağlanmıştı ve baba çocuk üzerinde her türlü hakka sahipti. Çocuk bu dönemde babanın malı olarak görülürdü. 18. yüzyılda sanayi devrimi ile birlikte çekirdek aile yapısının ortaya çıkmaya başladığı ve aile içinde üstlenilen rollerin değişime uğradığı görülmektedir. Endüstrileşmeyle birlikte babaya verilen en önemli rol, ailenin geçimini ve çocukların eğitimi için gerekli ekonomik desteği sağlamaktır. 20. yüzyıla gelindiğinde toplumsal, bilimsel, siyasal değişimlerle birlikte insan ve çocuk hakları evrensel beyannamelerinin, kadınların eşitlik hareketleri vb. gelişmelerin etkisi ile aile yapısı ve aile içinde babanın rolü değişime uğramıştır. Günümüzde babaların artık sadece evin geçimini sağlayan baba olarak değil bir cinsiyet rol modeli ve yetiştirici baba olarak algılandıkları görülmektedir. Hukuksal olarak da anne babalarının çocukları üzerindeki velayet hakları modern hukuk sistemlerinde bakım hakkına dönüşmüştür.

Toplumsal değişimle birlikte aile yapısında meydana gelen değişimler, doğum oranlarındaki azalma, kadının çalışma hayatında daha fazla yer alması, kadın erkek eşitliğinin benimsenmesi, psikoloji ve pedagoji bilim alanlarının çocuk eğitimi konusundaki çalışmaları toplumsal olarak baba algısını ve aile içindeki baba rolünü etkilemiştir.

Günümüzde babanın çocuk eğitiminde daha fazla ve aktif rol alması beklenmektedir. Babanın değişen rolünün kamuoyunda benimsenmesinde medya önemli bir görev üstlenmektedir. Çeşitli programlar, filmler, reklâmlar vb. ile babanın, geleneksel rolü ile anne rolünün karışımı olarak görülebilecek yeni rolünün benimsenmesine katkıda bulunmaktadır. (örnek : "Süper Baba" dizi filmi, müziği)

Görüldüğü gibi geçmişte çocuğa mesafeli ve katı yaklaşan baba bugün çocuğun bakımı ile ilgilenir hale gelmiştir. Önceden zamanın kültürel beklentileri, babanın sadece çalışmasına ve evin geçimini sağlamasına yönelik iken bugün bu beklenti çocuğun yaşantısına katılmaya yöneliktir. Babalık algısı ve baba rolü tarihsel süreç içinde toplumsal koşulların ve kültürün etkisi ile değişim göstermiştir. Aslında baba olma da tıpkı çocukluk gibi toplumsal olarak zamanın ve mekânın koşullarına göre inşa edilmiş bir olgudur.

2. EDEBİYATTA BABA MESELESİ

Homeros destanlarıyla Dede Korkut'tan beri babaların edebi metinlerde çok farklı bir yeri vardır. Babalar kitaplarda kurucu bir karaktere sahip görünmektedir. Sophokles'in Kral Oidipus, Antigone ve Elektra, Shakespeare'in Hamlet ve Kral Lear adlı oyunları; Balzac'ın Goriot Baba, Dostoyevski'nin Karamozof Kardeşler ile Turgenyev'in Babalar ve Oğullar adlı romanları, dünya edebiyatının baba-çocuk ilişkisini ele alan belli başlı edebi eserleridir (Miyasoğlu, 2006).

Baba ve oğullar, edebiyatın hem vazgeçilmez bir konusu hem de yazarların hayatlarının en kıvrımlı meselesi olmuştur. Öyle ki bu 'mesele', klasik romanların en güçlülerinden Turgenyev'in "Babalar ve Oğullar" kitabına adını da vermiştir. Turgenyev'in ünlü romanı Babalar ve Oğullar sadece Rusya'daki politik tarihin önemli bir noktasına ışık tutmasıyla değil, aynı zamanda nesiller arasındaki fikir ayrılıklarını acımasızca dramlaştırmasıyla da büyük önem taşır. Turgenyev'in romanında babalar ve oğullar arasındaki gerilim, anlaşmazlıklar, yaşanan acılar kimsenin suçu değildir, bu tarihin kaçınılmaz akışıdır. Baba ile oğul arasındaki kadim mücadelenin anne ile kız arasındaki mücadeleden daha çok öne çıkması, kuşkusuz düzenin bir sonucudur. Ataerkil düzende elbette erkeklerin çatışması çok daha güçlü olacaktır. Her ilişkide olduğu gibi bu ilişkide de gerilimi artıran iki temel faktör, iktidar mücadelesiyle, "rakip olarak görülen" nesneye karşı duyulan tutkudur.

Dünya edebiyatının en büyük üç eserinin Sophokles'in Kral Oidipus'unun, Shakespeare'in Hamlet'inin ve Dostoyevski'nin Karamozov Kardeşler'inin aynı konuyu, yani "baba katilliğini" ele alması rastlantı olarak açıklanamaz, der Freud. Haksız da değildir, zira insan en karmaşık duygularını, bir parçası olduğunu hissettiği ama daima dışarıdan baktığı babasına karşı hisseder (Dağıstan, 2007).

Babasının ölümünü istediği düşüncesi Dostoyevski'nin yakasını hiç bırakmamış, onu hayatının sonuna kadar süren bir bunalıma sokmuştur. Ama edebiyat tarihinin belki de gelmiş geçmiş en güzel romanının ana temasını

yine bu suçluluk duygusundan çıkarmıştır. Karamazov Kardeşler'de, baba imgesi sadece dünyevi bir imge olarak değil, aynı zamanda Hıristiyan teolojideki anlamıyla da karşımıza çıkar. Semavi dinlerdeki Tanrı'ya atfedilen baba imgesi de, insanoğlunun baba figürünü ne kadar sancılı ve gelgitli gördüğünün bir yansımasıdır. Aslında insanoğlu hayatının bütün aşamalarında, biyolojik babasının dışında görece hep bir baba figürüne ihtiyaç duymuş, ama içten içe onu altetmek de istemiştir. Bu kimi zaman gerçek bir kişi (öğretmen, komutan, ailede bir yakın vb.) kimi zaman da tüzel bir kişi olmuştur (devlet baba). Onun teveccühüyle övünmüş, ilgisizliğiyle yıkılmıştır.

Hamlet'te ağırlıklı olan iktidar mücadelesine ve Karamazov Kardeşler'deki tutkuya son halkayı Kral Oidipus'taki kader eklenebilir. Tutku, iktidar mücadelesi, kader... Edebiyat tarihi bu kadim mücadeleyi böyle formüle etmektedir. Çek edebiyatının güçlü kalemlerinden Franz Kafka da babasının güçlü kişiliği altında ezilmiştir. Kafka, bu konuda şöyle demiştir: "Oğlun babaya başkaldırısı edebiyatta çok eski bir temadır, dünyanın ise ondan da eski bir sorunudur. Bu tema üstüne dramlar ve trajediler yazılıyor, ama doğrusunu söylemek gerekirse bir güldürü konusu". (Dağıstan, 2007).

Tevfik Fikret ve oğlu Haluk'un ilişkileri de ne hazin ki böyledir. Bu tıpkı Turgenyev'in romanında olduğu gibi güçlü ve tanınmış kişilikli babaya bir isyan, ondan kopma, kendi bireyliğini yaratma arzusu muydu bilinmez ama Tevfik Fikret bir kitabına da oğlunun adını verir: "Haluk'un Defteri." Tahsin Yücel'in "Peygamber'in Son Beş Günü" romanında da evlat, babanın zıttı bir kişiliktir. Kemalettin Tuğcu'nun kitaplarında ise üvey baba-evlat ilişkisi göze çarpar.

Yazın dünyasında baba oğul gerilimi yaşayan yazarlar çok, ama babasına övgü yağdıranlar da yok değil: Can Yücel'in "Hayatta ben en çok babamı sevdim" şiiri, Oğuz Atay'ın "Sen olmasaydın birçok şey yapabileceğimi düşünürdüm. Şimdi artık suçun kendimde olduğunu görmek zorundayım" dediği öyküsü buna örnektir. Oğuz Atay "Babama Mektup"la özlemine, Orhan Pamuk, "Babamın Bavulu"nda babasından aldığı ilhamı dile getirir. Jülide Gülizar'ın "Ah Babam" kitabı baba-kız ilişkisini konu almış, romanda babanın kültürü beğenilmez görünse de babaya hayranlık ve güven ağırlık kazanmıştır.

3. BABA – ÇOCUK İLİŞKİSİ

Bir çocuğun hayatında anne ve babanın rolü farklıdır. Hiçbir ebeveyn bir diğersinin rolünü taşıyamaz. Babanın çocuğun yaşamına katılması çocuğun içsel odaklı kontrol geliştirmesine, olgun ve bağımsız davranışlar geliştirmesine destek olur. Çocukların cinsel kimlik modeli ile paylaşım içinde olması onların dış dünya ile ilişkilerinde de daha güvenli olmalarını sağlar.

Babanın çocuğun yaşamında yer almasının en önemli etkisi anne-çocuk arasında doğum öncesinde oluşan bağın bağımlılığa dönüşmesini engellemesidir (Dilerge, 2004). Bu konuyu biraz daha açmakta yarar görülmektedir.

Babanın temsil ettikleri

Freud'un kuramındaki "oidipus karmaşası" burada özellikle üzerinde durulması gereken bir dönemdir. Bilindiği gibi Freud, psişik güçlerin gelişiminde temel gösterge olarak libidonun geçtiği değişik evreleri tanımlamıştır. Söz konusu bu evreler libidonun yatırım tarzları ve nesnelere arasındaki farklılıklar bakımından birbirinden ayrılır. Gelişimin nihai aşaması libidonun sosyo-kültürel çevreye uydurulması olacaktır.

Oral dönemde libido ağız yoluyla tatmin edilir. İkinci evre olan anal dönemde libido dışkılama fonksiyonuna yönelmiş ve nesne libidosu da gelişmeye başlamıştır. Anal dönemi nesne libidosunun ağırlık kazandığı fallik dönem izler. Bu dönemde libidinal enerji karşı cinsteki ebeveyne yönelirken oidipus karmaşasının da tohumları atılır. Bu süreç çocukta kastrasyon karmaşasının gelişiminde etkili olmaktadır. Erkek çocukların anneye, kız çocukların ise babaya yöneldiği bu dönemde süreç, erkek çocukların baba, kız çocukların anne ile özdeşleşmesi ile tamamlanır. İzleyen dönem latans dönemdir ve bu dönem bastırma mekanizmalarının güçlü

olduğu, toplumsal yüceltmelerin yaşandığı bir dönemdir. Ergenlik döneminde libido tekrar etkinlik kazanır; ancak artık toplumsallaşmış, kültürün kurallarına uygun düşen nesnelere yönelmiştir.

Ünlü Fransız felsefeci, dilbilimci ve Freud yorumcusu olarak bilinen Lacan'ın psikanaliz teorisinden söz etmek babanın temsil ettiklerini açıklayabilmek için oldukça gereklidir. Lacan'a göre Oidipus karmaşası kültürel düzenin kökeninde yer alır. Oidipus biyolojik varlığı kültürel "özne"ye dönüştüren simgesel bir karmaşadır. Oidipus olmasa biyolojik anne-çocuk ilişkisi kültürel bir simgeyi yani "baba"yı içine alacak şekilde dönüşemez.

Lacan'ın "ayna evresi" olarak tanımladığı narsistik dönem, çocuğun annenin bütünsel imgesi ile özdeşleştiği, anne-çocuk ilişkisinin dolayumsuz dönemidir. Bu dolayumsuz dönemde kendini anneden ayırt edemeyen, bir özne olamayan çocuk, kültürün düzenine simge ile girer. Simge, bu ikili ilişkinin arasına giren bir üçüncü -yani babadır. İşte, insana simge olarak kendini ötekenden ayırma imkânı veren ve bir özne olarak kuran, simgesel düzenin temsilcisi olarak "babanın adı"dır. "Babanın adı" anne-çocuk dolayumsuzluğuna son verir ve kendi yasasını kurar. Bu anlamda baba, yoksun bırakıcı (fallusa sahip olan) olarak, Lacan'ın "insallaştırıcı kastrasyon" dediği yani insanı kültürel özneye dönüştüren bir rol üstlenir.

"Ana evresi" yani çocuğun anneden yansıyan bütünsel imgeyle özdeşleştiği dolayumsuz ilişki babanın yasasıyla yasaklanmalıdır. Babanın yasası kültürün yasasıdır. Fakat babanın yasanın temsilcisi olarak tanınması için onun sözünün anne tarafından tanınması gerekir. Çünkü babaya bu konumu veren "söz"dür. Ayna evresinin yıkılmadığı durumlarda, yani bir üçüncü olarak simgesel baba dışarıda bırakıldığında simgesel yani oidipal döneme geçemeyen insan kendini bir özne olarak ayırtedemez. Psikanaliz bu durumu şizofren olarak tanımlar.

Lacan'da ben ile ben olmayanın ayrışması, gerçekliğin gerçek statüsüne ulaşması, nesne ile öznenin ayrışması sayesinde olur. Çocuk, babanın kültürel, simgesel dünyasına girdiği oranda anne ile dolayumsuz ilişkisini, tek bencilğini yitirir ve böylece kendisini annesinden ayırt etmeye başlar. Kendini annenin bir parçası olarak görmek yerine kendini anneden kopmuş bir bütünlük olarak algılar. Ben'in ayrışması, ben'le ben olamayanın ayrışması, gerçekliğin gerçeklik statüsüne ulaşmasının koşulu bu süreçtir.

Lacan'a göre "babanın adı" simgesel bir "yasa-yasak" yapılanması ile biyolojik var oluşu kültürel var oluşa çekmeye çalışır. Baba, çocuğu kültürel dünyaya, simgesel dünyaya bağlayan unsurdur. (Tura, 1996)

4. BABANIN ÇOCUK ÜZERİNDEKİ ETKİSİ

Babanın çocuğu ile ilişki kurma biçimi çocuğun gelişimini olumlu ya da olumsuz biçimde etkilemektedir. Etkin bir baba rolü çocukların zihinsel, sosyal, duygusal ve cinsel gelişiminde olumlu yönde katkıda bulunmaktadır.

Babanın, Çocuğun Zihinsel Gelişimine Etkileri

Babanın çocuğun yaşamını etkin paylaşımı, çocuğun analitik düşünce yapısını, zekâsını, sözel becerisini ve akademik başarısını olumlu yönde etkilemektedir.

Anne-babanın her ikisi de çocuğun gelişimini etkilemekte ancak bunu farklı yollarla yapmaktadırlar. Uzun süreli çalışmalardan alınan bulguları çocuğun yaşamının ilk dönemlerindeki babanın davranışlarının niteliğinin daha sonraki dönemde çocuğun zihinsel işlevlerini etkilediğini göstermektedir (Yavuzer, 1995) Anne-baba yalnız direkt davranışları ile değil, çevre düzenlemeleri ile de çocuğun zekâ gelişiminde etkili olur. Çalışmalar, babaların annelere oranla daha çok çocuğun bağımsız davranmasını, çevreyi keşfetmesini sağlayan ve cesaretlendiren bir tutum içinde olduklarını göstermektedir.

Nugent (1991) de İrlandalı babalar üzerinde yaptığı bir araştırmada çocuğun bakımına babanın katılmasının çocuğun bilişsel gelişimini hızlandırdığını bulmuştur. Jordan ve arkadaşları erkek çocuğun zihinsel yeteneği ile babanın ilgisi arasında oldukça anlamlı bir ilişki bulmuşlar, uzun süreli izleme çalışmaları sonunda çocuğun yaşamının ilk dönemlerindeki baba davranışının niteliğinin, çocuğun zihinsel işlevlerini etkilediğini göstermişlerdir. Biller'in 1968 yılında, Radin'in 1972 yılında Easternbrooks ve Boldberg'in 1984 yılında yaptıkları

araştırmalarda çocukların bilişsel gelişimleri, başarma hırsları ve sorun çözüme becerileri ile babaların ebeveynlik tutumları ve çocuklarına ilgisi arasında pozitif bir ilişki olduğu bulunmuştur. (Akt.Poyraz, 2007).

Sosyal Gelişimde Babanın Etkileri

Coltrane (1990), annenin çocuk bakımında, babanın ise çocuğun sosyalleşmesinde önemli olduğunu belirtmektedir. Babanın cinsiyet normlarına ve disipline daha çok önem vermesinin onu, çocuğun toplumsallaşmasında daha önemli hâle getirdiği düşünölebilir. Pleck'e göre ise babanın ilgisi; çocuğun motivasyonu, özgüveni, sosyal ve geleneksel beklentilere uyumunu destekler. Babalar yüksek motivasyonlu olduklarında, uygun ebeveyn becerilerine sahip olduklarında, ebeveyn olarak sosyal desteği sağladıklarında, iç yeri ile ve diğer önemli kurumlarla sorun yaşamadıklarında destekleyici rollerini daha olumlu şekilde üstlenirler (Akt.Poyraz, 2007).

Babanın üstlendiği bu rol nedeni ile çocuğun; babasının toplumsal konularda, politikada, dünyada olup bitenler konusunda ne düşündüğünü bilmesi gereklidir. Bunlar ise rahat bir söyleşi ortamında sağlanır. Bu fırsatlar, çocukların çevreden edindikleri yanlış izlenimleri düzeltmeye yarar. Çocuğu daha kapsamlı düşünmeye, kendi konularını oluşturmaya götürür. Çocuk kitapların yazamadığı öğretmenlerinin öğretmediği pek çok yaşam bilgisini babadan öğrenir (Yörükoğlu, 1980).

Bağlanma - Bağımsızlaşma Süreci

Bağlanma - bağımsızlaşma süreci, çocuğun gelişiminde çok önemli bir süreçtir. Bebek ile baba ilişkileri konusundaki çalışmalar açıkça ortaya koymaktadır ki bebekler yaşamlarının ilk yılının ortalarında anne ve babadan her ikisiyle de bağlılık kurarlar. Bebeğin sadece anneye değil, babaya da güvenli bir şekilde bağlandığı zaman sosyal ve duygusal olarak daha çok geliştiği bulunmuştur. Ayrıca babasına olan bağlılığın çocuğu, anneye güvensiz bağlanma durumunda oluşan zararlı sonuçlardan koruduğu ortaya çıkmıştır. Güvenle anne-babalarına bağlı bebekler daha sosyaldır ve güvensiz bebeklere göre alışkın olmadıkları insanlarla daha iyi işbirliği kurarlar; güvenle bağlanan bebekler, yaşıtlarıyla da sosyal alanda daha güvenlidir; karmaşık ve kritik durumlarda daha sabırlı ve isteklidirler.

Bütün gözlemler gösterir ki bebekler anne babanın her ikisinde de ayrılmaktan sıkıntı duyar, ikisinden birinin varlığı halinde rahatlar. Bebekler huzursuz olduğu zaman, rahatlamak için anne babadan kendilerine cevap verebilecekleri kim ise ona dönerler. Gerçi 12 ve 18 aylık bebeklerin eğer seçim yapmaları mümkünse, annelerini yeğledikleri görölmüştür. Bununla beraber eğer babalar bebeğin bakımını öncelikle üstlenmiş iseler, bebeğin tercihinin daha değişik olması beklenir. Çocuğuyla fazla zaman harcayan baba ve çocuk arasında bağlılık gelişmektedir.

Babanın da çocuk bakımına katılması durumunda, çocuk model alacağı ve bağlanabileceği alternatif iki insana sahip olur. Sadece anne ya da baba yerine, hem anne hem de babaya bağlılık çocukta terk edilme korkusunu azaltmakta, çocuk hem kendisine hem de çevresine daha çok güven duyar hale gelmektedir.

Çocuğun Cinsel Kimlik Gelişiminde Babanın Önemi

Okul öncesi dönemde çocuk, anne ve babasını model alarak onlarla özdeşim kurar. Kız çocuk anneyi, erkek çocuk babayı taklit ederek cinsel rollerini kazanırlar.

Babanın katılımının, çocukların kendi cinsel kimlik rollerini benimsemelerinde etkili olduğu görölmüştür. İlk aile araştırmalarını yapan Lamb ve arkadaşları (1985), erkeksi babaların oğullarının erkeksi, kızlarınınsa kadınsı olduğunu ortaya koymuşlardır (Akt.Poyraz, 2007). Okul öncesi çocuklarda ve özellikle erkek çocuklarda babanın çocuğun cinsel kimliğini benimsemesinde önemli rol oynadığı kabul edilmektedir. Babanın eksikliği veya iletişimsizliği sonucu, erkek çocuğun gelişme sürecinde özdeşleşebileceği cinsel rol örneklerinin yetersizliği, dayanmaya ihtiyaç duyduğu desteklerin yokluğu, gencin hayata hazırlıksız ve oldukça kaygılı başlamasına neden olur.

Erkek çocukların anneye biyolojik olarak birbirinin içinden geçmiş ve içgüdüsel tepkileri barındıran somut bir ilişki kurarlarken kız çocuklar babaları ile içgüdüsel değil daha entelektüel bir ilişki kurarlar. Bu nedenle duygusal yönden daha yoğun bir bağlanma oluşur. Bu bağlanma, gelecekte kız çocuğunun eş seçiminde temel bir etken olarak karşımıza çıkar. Kız çocuk babasının annesiyle ve diğer kadınlarla iletişimlerini gözlemleyerek kadınların erkekler tarafından nasıl algılandığı konusunda fikir edinir ve bu bağlamda ilişkilerini düzenler.

Özdeşim mekanizması

Özdeşim mekanizması, çocuğun cinsel kimlik rolünü kazanmasında önemli bir süreçtir. Aile çocuğun ilk sosyal deneyimlerini edindiği yerdir. Bu dönemde çocuk sosyal bir birey olmayı öğrenirken, aynı zamanda en küçük yaşantısına kadar kopya edeceği bir modele gereksinim duyar. Kişiliğin oluşumu, cinsel kimlik rolünün kazanılması için gerekli olan bu özdeşleşme, aile içindeki yakın üyelerle gerçekleştirilebilir.

Ana babalar, çocuğun cinsiyet rollerinin sosyalizasyonunu dolaylı ve doğrudan olmak üzere iki şekilde etkilemektedir. Babanın oğluna odun kırmayı göstermesi gibi yaşadıkları kültürdeki cinsiyet rollerine uygun etkinlikleri öğretmesi, erkekler ağlamaz gibi özel olarak hangi davranışların cinsiyet rolüne uygun olduğunu belirtmesi, cinsiyetine göre oyuncaklar vererek çocuğun çevresini kızlar ve erkekler için farklı davranışlar geliştirecek şekilde düzenlemesi doğrudan etkidir. Her bir cinsiyetteki çocuğuyla nasıl ilgilendiği ve davrandığı, anne ve çevreyle kurduğu etkileşimin niteliği ve nasıl bir model olduğu ise dolaylı etkidir.

Çocuğun Kişilik Gelişiminde Babanın Önemi

Kişilik kavramından, bir insanı başkalarından ayıran duyusu, tutum ve davranış örüntülerini içeren tüm ruhsal özellikler anlaşılmaktadır. Kişiliği etkileyen birçok faktör vardır, bunlardan en önemlisi ailenin içinde anne ve babanın etkisidir. Çocuğun sağlıklı bir kişilik geliştirebilmesi bebelenkten itibaren olumlu, tutarlı, sevgi dolu bir aile içinde serpilip gelişmesine bağlıdır. Çocuğun kişilik özellikleri ana babanın tutumunu, ana babanın tutumu ise çocuğun gelişimini etkileyerek onun kişiliğinin ve ruhsal yapısının temellerini oluşturur. Bu temeller onun kişilik gelişimini sağlamlaştırmasına yardımcı olur.

Hurlock (1978)'e göre kişilik gelişimi üzerindeki çalışmalar kişiliğin gelişiminde kalıtsal özelliklerin, aile içinde yaşanan ilk deneyimlerin ve daha sonra yaşamda karşılaşılan olayların etkili olduğunu ortaya koymaktadır (Akt.Poyraz, 2007).

Aile çevresinin çocuğa gösterdiği olumlu ve olumsuz tepkiler, çocuğun kişiliğinin gelişiminde önemli rol oynar. Söylediklerine aldırış edilmeyen, fikrini belirtmeyen veya belirttiği zaman sürekli eleştirilen, düzeltilen çocuk, haliyle suskun, içine kapanık, güvensiz, huysuz veya saldırgan olabilir. Buna karşılık, söyledikleri önemli olmasa da dinlenen, önemsenen, fikrini belirtmesine müsaade edilen, fikri çok geçerli olmasa da saygı duyulan, sürekli eleştiriye uğramayan çocuk ise daha güvenli, daha sosyal ve sağlıklı bir kişilik geliştirir. Davranışları hoşgörü çerçevesinde anlayışla kabul edilen çocuklar, kendilerini ve kişiliklerini daha rahat ifade edebildiklerinden, daha huzurlu ve güvenli kişilik geliştirirler.

Goodenough'a göre babalar çocuklarının kimliklerini kazanmalarında annelerden daha etkilidirler. Fiziksel olarak varolup iletişime girmeyen, çocuğunun gelişimini, yanlış ve doğrularını, çabalarını görmeyen, desteklemeyen babalarla, kimlik ve yönlendirilme arayışı içinde babasıyla iletişime girmeye çabalayan çocuklar arasındaki iletişim dili, ne yazık ki çoğunlukla kavgadır. Kimlik edinme sürecinde annesiyle yakın ilişkisini mesafeli tutmak zorunda kalan erkek çocuk, babasıyla kurmak istediği yakın ilişkiyi çoğunlukla çatışma, rekabet, kavga yoluyla yaşar. Duyguların tanımı ve isimlendirilmesi mümkün olamayınca kavga, duyguların oluşturduğu iç baskısının önemli bir boşaltım ve rahatlama yolu olur (Akt.Poyraz, 2007).

Babaları tarafından reddedilen ve ihmal edilen çocukların daha az rekabetçi, başkalarına bağımlı ve daha saldırgan oldukları araştırmalarla saptanmıştır.

Babası ilgilenen ve sevgi gösteren çocukların ve çocuğun düzeyine göre ve onunla yakın iletişim kuran, çocuğun bilişsel gelişimine yardımcı bir şekilde davranan ve özerkliğini destekleyen babaların çocuklarının mutlu, bağımsız, kolay ilişki kurabilen, arkadaşlarıyla ilişkileri daha iyi olan, araştırmacı, liderlik özelliklerine sahip ve daha uyumlu oldukları bulunmuştur.

5. FARKLI AİLE YAPILARINDA BABA-ÇOCUK İLİŞKİSİ

Toplumun temeli olan aile bazı durumlarda farklı yapılar gösterebilmektedir. Boşanmış aileler, ebeveyn kayıpları, büyükanne ve/veya dede ile yaşayan aileler, boşanma olmadığı halde farklı şehirlerde çalışan aileler, üvey ebeveynin var olduğu aileler gibi. Bu durumlardan bazılarında çocuğun baba ile etkileşimi daha az olabilmekte ya da hiç olmayabilmektedir. Böylece çocuğun gelişimi farklı etkilenebilmektedir. Bu konuda yapılan bazı araştırma sonuçları bu etkilerle ilgili bazı ipuçları vermektedir.

Baba yokluğunun etkileri çeşitli çalışmalarda incelenmiştir. Bu araştırma sonuçları baba yokluğunun çocukların davranışını doğrudan doğruya etkilemekle kalmayıp annenin çocuklarına aşırı düşkün veya aşırı koruyucu hâle gelmesiyle de etkilediğini göstermiştir. Bu etki özellikle erkek çocuklarda belirgin bulunmuştur. Tallman, Pasley ve Buehler (1993) boşanma sonrası babanın çocukla ilişkisini kesmesinin çocukta yüksek davranış problemleri ve düşük kendine saygı ile ilişkili olduğunu belirtmektedir. Babanın çocuğun yetiştirilme süresine aktif katılımı ve sorumlulukları paylaşması, çocuğun eşitlik ve adalet değerlerini içselleştirebileceği demokratik bir ortam yaratır.

Blanchard ve Biler (1971) baba yoksunluğu ya da babadan ayrılma ile okul başarısı arasında bir ilişkinin var olduğunu savunarak bu amaçla, ilkokul dördüncü sınıftaki 44 çocuk üzerinde bir araştırma yapmışlardır. Araştırmalarında çocukları 4 gruba ayırmışlardır.

- 1- Babasından erken ayrılanlar (5 yaşından önce)
- 2- Babasından geç ayrılanlar (5 yaşından sonra)
- 3- Babasıyla az birlikte olanlar (Haftadan 6 saatten az).
- 4- Babasıyla çok birlikte olanlar (Günde en az 2 saat)

Araştırmada 4 grubun ders notları ve akademik başarı test puanları incelenmiştir. Babası ile çok birlikte olan grubun, diğer üç gruba göre daha başarılı oldukları gözlenmiştir. Babasından erken ayrılanların genelde başarısız oldukları, babasından geç ayrılanların ve daha az birlikte olan çocukların ise çoğunlukla sınıf ortalamasının altında başarı gösterdikleri saptanmıştır. Bu bulgular, babanın çocuğunun akademik başarısını etkilediğini ortaya koymaktadır. Ayrıca baba yoksunluğu ya da ayrılığı ne kadar erken yaşta başlarsa çocuk için o kadar örseleyici olduğu anlaşılmaktadır. Yine Landy Rosenberg, Sutton-Smith 1969, Biler 1971, 1974 ve Radin 1981'in yaptıkları çalışmalardan elde edilen verilere göre; babalarının yokluğu veya kısıtlı birlikteliğinin söz konusu olduğu kız ve erkek çocukları matematik testlerinde yaşitlarına göre daha düşük başarı elde etmişlerdir (Akt.Poyraz, 2007).

Forehand (1993), ayrılmış anne-babalarda babanın ziyaretinin ergenin yeteneklerine, özellikle de bilişsel yeteneğine olumlu etki yaptığını belirtmektedir. Baba, çocuğunun analitik beceri, zekâ düzeyi, sözel zekâ ve akademik başarılarının gelişimini olumlu etkileyerek bilişsel gelişimine katkıda bulunmaktadır.

Araştırmacılar, baba yokluğunun okul öncesi dönemde erkek çocuklardan cinsel rolün benimsenmesinde aksaklıklara yol açtığını belirtmektedirler. Burtan ve Writing'e göre küçük çocukların yalnız anneleri tarafından büyütüldüğü toplumlarda, erkek çocuklar ileride cinsel rollerin benimsenmesinde, çatışmalar yaşarlar ya da kadınsı özellikler gösterirler. Biler de (1970), baba yokluğu ile babanın çocukla az ilgilenmesinin erkek cinsel kimliğinin gelişmesini olumsuz yönde etkilediğini ortaya koymuştur (Akt.Poyraz, 2007).

SONUÇ

Görüldüğü gibi babanın çocuklar üzerindeki etkileri son derece önemli. Çocukların sağlıklı bir şekilde büyüüp gelişmelerinde anne babanın birlikte hareket etmeleri, birbirlerine destek vermeleri gerekir. Sonuçta ne anne ne baba tam olarak diğerinin yerini alamaz. Çocuğun yaşamında hem anne hem baba, her ikisi de yerini almalı ve çocuğun yaşantısına katılmalıdır.

Son söz olarak, baba olmak da tıpkı anne olmak kadar saygıdeğer ve emek üzerine kurulmuş, onurlu bir kavramdır. Çocukların iyi bir insan, iyi eğitim görmüş, iyi yetişmiş bir birey olmasını amaç edinen, onlara sevgi dolu bir aile ortamı sunmaya çabalayan tüm babalar dünyanın en iyi babalarıdır.

KAYNAKÇA

- Ekşi, Aysel. (1990) **Çocuk, Genç, Ana Babalar**. Ankara.
- Dağıstan, Umut. (2007) **Babalar ve Oğullar**.
- Dilgerge, Zeynep. (2004) **Babalar İşbaşına**. Çocuk ve Aile Dergisi. Sayı: 76.
- Miyasoğlu, M. (2006) **Babalar ve Çocukları**. Kültür-Sanat dergisi. Sayı:148.
- Poyraz, Meryem. (2007) **Babaların Babalık Rolünü Algılamalarıyla Kendi Ebeveynlerinin Tutumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi**. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara.
- Stewart, Michael. (1998) **Baba, Çık Dışarı Oynayalım**. İstanbul.
- Tura, Saffet Murat. (1996) **Freud'dan Lacan'a Psikanaliz**. İkinci Basım. Ayrıntı Yay. İstanbul.
- Yavuzer, Haluk. (1995) **Çocuk Psikolojisi**. İstanbul.
- Yörükoğlu, Atalay. (1980) **Çocuk Ruh Sağlığı**. Ankara.